

PROGRAM NAUCZANIA RELIGII RZYMSKOKATOLICKIEJ W SZKOŁACH

Dokument został przyjęty podczas posiedzenia Komisji Wychowania Katolickiego
Konferencji Episkopatu Polski w Białymstoku w dniu 9 czerwca 2010 roku

DO TAKICH BOWIEM NALEŻY KRÓLESTWO BOŻE

Katecheza specjalna

Program nauczania religii dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

Wszystkie osoby z niepełnosprawnością intelektualną wymagają indywidualizacji pracy, dostosowania metod i form do potrzeb edukacyjnych i psychofizycznych.

Dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim wybrany program nauczania religii (przygotowany w oparciu o obowiązującą podstawę programową dla uczniów szkół ogólnodostępnych) należy dostosować do specyfiki ich funkcjonowania. W każdym temacie należy wychodzić od treści podstawowych, konkretnoobrazowych. Wielu z tych uczniów będzie wymagało dodatkowo zindywidualizowanego programu z elementami wsparcia opracowanego we współpracy z innymi specjalistami (np. logopeda, psycholog, fizjoterapeuta). Zindywidualizowany program powinien bazować na obszarach dobrego funkcjonowania ucznia, jego zainteresowaniach i dążeniach.

Tworzenie indywidualnych programów katechetycznych

Ze względu na specyficzny charakter edukacji religijnej uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, znacznym lub głębokim, a także indywidualne tempo ich rozwoju program nauczania religii, zgodnie z *Podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, nie wyróżnia odrębnych celów, zadań ani treści dla kolejnych etapów edukacyjnych i poszczególnych klas.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym ze względu na specyfikę rozwoju powinny pracować w oparciu o corocznie opracowywane indywidualne programy. Dla prawidłowej realizacji integralnej funkcji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły lub miejsca ich pobytu programy te powinny być zharmonizowane z indywidualnymi programami edukacyjno-terapeutycznymi uczniów. Programy takie, oprócz indywidualnych celów edukacyjnych, konkretnych umiejętności, w które zamierza się wyposażać uczniów, winny zawierać treści – wymagania szczegółowe, procedury osiągnięcia celów, rodzaje pomocy i wsparcia. Programy te należy tworzyć na bazie obowiązującej podstawy programowej katechezy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz ogólnopolskich lub diecezjalnych programów nauczania dla tych szkół, mających charakter ramowy i zatwierdzanych zgodnie z zasadami zawartymi w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* (nr 96).

Cele katechetyczne

Zakładane cele powinny służyć przede wszystkim towarzyszeniu uczniowi w nawiązaniu autentycznego dialogu z Jezusem Chrystusem przez rozwijanie poznania wiary, wychowanie liturgiczne, formację moralną, wychowanie do modlitwy, do życia wspólnotowego i wprowadzenie do misji.

Zadania nauczyciela religii i treści nauczania

Treści – wymagania szczegółowe winny uwzględniać indywidualne tempo rozwoju ucznia, odpowiednio do jego możliwości psychofizycznych. Najważniejszym kryterium doboru treści powinna być korzyść rozwoju życia religijnego ucznia w myśl zasady, że każda osoba, niezależnie od jej ograniczeń, jest zdolna do wzrostu w świętości (DOK 189). Realizacja treści wyznacza nauczycielowi religii następujące zadania:

Pomoc w doświadczeniu miłości Boga

Odkrywanie piękna przyrody i otaczającego świata oraz Boga jako jego Dawcy

Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających odkrywaniu, kim jest Bóg, i budowaniu Jego prawdziwego obrazu

Przybliżanie podstawowych prawd wiary

Uczenie zasad życia chrześcijańskiego

Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających poznaniu Pisma Świętego jako słowa Boga

Wykorzystanie sytuacji życiowych do rozwijania umiejętności komunikacyjnych uczniów i wyjaśniania różnych doświadczeń w świetle wiary

Kształtowanie umiejętności modlitwy

Kształtowanie postawy zaufania jako podstawy nawrócenia i pokuty – fundamentów pełnego przeżycia sakramentu pokuty i pojednania

Tworzenie warunków do pełnego i aktywnego uczestnictwa w Eucharystii

Przybliżanie zwyczajów chrześcijańskich związanych z obchodami roku liturgicznego

Tworzenie warunków do przyjęcia sakramentu bierzmowania

Tworzenie sytuacji sprzyjających odróżnieniu dobra od zła

Uczenie zasad życia według przykazania miłości Boga i bliźniego

Przybliżanie wybranych wydarzeń z historii zbawienia urzeczywistniających się w życiu ucznia

Kształtowanie sumienia na podstawie przykazania miłości w Dekalogu i Ewangelii

Przygotowanie do celebracji liturgicznych umożliwiających doświadczenie relacji z Bogiem

Umożliwienie uczestnictwa w modlitwie dziękczynnej, uwielbienia, przeproszenia i prośby

Włączenie w modlitwę z najbliższymi, grupą rówieśniczą i wspólnotą kościelną

Uczenie zasad współżycia społecznego

Pomoc w pogłębieniu uczestnictwa w życiu Kościoła

Zaangażowanie w różne wspólnoty i stowarzyszenia religijne

Budzenie chęci pomocy innym

Umożliwienie dawania świadectwa, na miarę możliwości każdej z osób, we własnym środowisku życia.

Zakres treści nauczania religii w kształceniu uczniów z niepełnosprawnością intelektualną odpowiada indywidualnym potrzebom edukacyjnym i możliwościom psychofizycznym oraz

duchowym uczniów. Przy realizacji treści nauczania i wychowania należy wykorzystać możliwości, jakie stwarza środowisko życia ucznia oraz baza materialno-dydaktyczna szkoły i parafii. Zakres treści nauczania religii ulega poszerzaniu w miarę nabywania przez uczniów wiadomości, umiejętności i sprawności.

Miłość Boga do wszystkich ludzi.

Dary, które ludzie otrzymują od Boga.

Przyroda jako dar Boga.

Istnienie świata niematerialnego.

Podstawowe pojęcia religijne: Bóg Ojciec, Jezus Chrystus, Duch Święty, Kościół, Maryja, święci, aniołowie, modlitwa.

Bóg Stworzycielem świata.

Jezus Słowem Boga.

Chrystus umarł i zmartwychwstał dla nas.

Duch Święty prowadzi Kościół i umacnia jego życie.

Kościół realizuje posłannictwo Chrystusa.

Powtórne przyjście Pana.

Wszyscy ochrzczeni rodziną dzieci Bożych.

Bóg, który dał człowiekowi Pismo Święte.

Bóg troszczący się o wszystkich ludzi.

Modlitwa jako spotkanie z Bogiem, w czasie którego można do Niego mówić i Go słuchać.

Bóg Miłosiernym Ojcem.

Sakrament pokuty i pojednania. Warunki sakramentu pokuty i pojednania.

Pierwsze piątki miesiąca.

Kościół jako szczególne miejsce spotkania z Bogiem.

Eucharystia jako sakrament jedności i miłości zbawczej, krzepiącej uczty, obecności Chrystusa.

Poszczególne części Mszy Świętej (znaczenie gestów, obrzędów, postaw, pozdrowień i wezwań).

Podstawowe zwyczaje związane z rokiem liturgicznym.

Bierzmowanie w ekonomii zbawienia. Znaki i obrzędy bierzmowania.

Przykazanie miłości Boga i bliźniego.

Związek z Bogiem zapoczątkowany w chrzcie świętym i wynikające z tego konsekwencje.

Wiara jako źródło ludzkiej życzliwości, pogody ducha, radości.

Nauczanie Jezusa w przypowieściach.

Dekalog wyrazem troskliwej miłości Boga do ludzi.

Wiara i zaufanie Bogu.

Szacunek wobec Boga.

Niedziela jako najważniejszy dzień dla chrześcijanina.

Postawa szacunku wobec rodziców i innych dorosłych oraz właściwe odniesienia do drugich:

wdzięczność, gotowość do dzielenia się z innymi, wzajemne obdarowywanie się, ale też przepraszenie.

Zagrożenie zdrowia własnego i innych.

Właściwe postawy w stosunku do otaczającego środowiska, przyrody.

Właściwe postawy wobec własnego ciała.

Szacunek i troska o własność swoją, cudzą i wspólną.

Postawa prawdomówności i uczciwości.

Szacunek do wartości doczesnych.
Ewangelia miłości zasadą życia dzieci Bożych.
Modlitwa jako forma kontaktu z Bogiem.
Słowo „Amen”.
Modlitwa jako czas, w którym Bogu można dziękować, chwalić Go, przepraszać i prosić.
Podstawowe modlitwy chrześcijańskie.
Wspólnota rodzinna, szkolna i Kościoła.
Uczynki miłosierdzia.
Obowiązki wynikające z chrztu świętego.
Każdy człowiek żyje razem z innymi ludźmi, którzy są dziećmi Boga.
Jezus Chrystus posłał swoich uczniów na cały świat.
Kościół wspólnotą misyjną.

WSKAZANIA DO REALIZACJI PROGRAMU

Należy zadbać, aby w każdej szkole była sala katechetyczna bądź przynajmniej kącik religijny. Zalecane jest wyposażenie sali katechetycznej w pomoce dydaktyczne i przedmioty potrzebne do zajęć (sprzęt audiowizualny, komputery ze specjalnym oprogramowaniem – zwłaszcza dla osób nieposługujących się mową werbalną, biblioteczka itd.).

W celu nawiązania poprawnej komunikacji z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie powstały nowe metody i środki dydaktyczne. Problemy w sferze komunikacji są przyczyną cierpienia i rodzą chęć ich zamaskowania. Osoba z trudnościami komunikacyjnymi może być albo znerwicowana i nadmiernie pobudzona, albo, przeciwnie, wycofująca się z kontak-tów. Magisterium Kościoła zachęca katechetów do ciągłego poszukiwania nowych języków, aby każdy mógł usłyszeć Dobrą Nowinę o zbawieniu. W zależności od strategii edukacyjnej ośrodka, w którym ma miejsce katecheza, powinno się używać takiego języka, jaki jest znany uczniom. Może to być np. tablica Blissa, czy wspomagająca i alternatywna komunikacja w postaci piktogramów, PCS lub też inna forma komunikacji. Na katechezie uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną i problemami komunikacyjnymi winni otrzymywać środki dydaktyczne dostosowane do ich możliwości.

Przy stosowaniu środków dydaktycznych istotne jest to, aby katecheta pojmował je szeroko, a nie tylko jako przedmioty służące upogładowieniu procesu kształcenia. Odpowiednio dobrane środki dydaktyczne mają nie tylko ułatwiać pracę, ale także prowadzić do autentycznego dialogu z osobami, bez względu na stopień ich niepełnosprawności intelektualnej. Szczególnie w pracy z tymi adresatami katechezy trzeba się wystrzegać monologu i, respektując prawo każdego do własnego tempa rozwoju, pro-wadzić dialog za pomocą wszystkich dostępnych środków dydaktycznych. Najważniejsze jest, aby środki te prowadziły uczniów do dialogu z Jezusem Chrystusem.

Katecheta specjalny musi znać zasady wychowania i nauczania i musi się nimi kierować. Wybór metod i form katechezy oraz dobór środków katechetycznych należy do katechety. Uwzględniając dorobek pedagogiki specjalnej, nie może on zapominać o celu katechezy, która ma uwzględniać zasady wierności Bogu i człowiekowi, chrystocentryzmu oraz organicznego związku modlitwy z katechezą. Praktyka katechetyczna potwierdza prawdę, że im większa znajomość metod, form i środków dydaktycznych, tym trafniejszy wybór.

WSPÓLPRACA ŚRODOWISK WYCHOWAWCZYCH

Rodzina

Postawy rodziców wobec narodzin dziecka z niepełnosprawnością intelektualną są różne. Postawy środowiska wobec tych rodzin są często wypadkową niskiej świadomości przeżywanych przez nie problemów. Współpraca z rodzicami ma zapobiegać nie tylko marginalizacji rodzin dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, ale także – zgodnie z misją ewangelizacyjną – automarginalizacji rodzin, które pod wpływem szoku zamykają się w kręgu własnych problemów. Współpraca z rodzicami ma podkreślać prawdę, że wychowanie religijne nie ogranicza się do posyłania dziecka do kościoła czy na katechezę. Rodzice przez swój przykład i słowo mają doprowadzić dziecko do Chrystusa i nauczyć je przyjacielskiego dialogu z Nim, ciągłego odpowiadania na wezwania Boże. Jednak praktyka wykazuje, że często rodzice, biorąc pod uwagę deficyty licznie występujące u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, z obawą i rezerwą podchodzą do ich wychowania religijnego. Dlatego postępowanie katechetyczne wobec tych rodzin w parafii w szkole powinna cechować się dużą troską, serdecznością oraz otwartością na problemy i wątpliwości rodziców. Istnieje konieczność tworzenia ewangelicznego klimatu, w którym rodzice będą mieli poczucie, że ktoś im towarzyszy na drodze religijnego wychowania dzieci. Katecheta ma obowiązek dotarcia do wszystkich rodziców, także tych oddalonych od Kościoła. Wśród działań podejmowanych od niedawna należy wymienić możliwość kontaktu dwóch rodzin: rodziny zaniedbanej religijnie z rodziną żywej wiary. W takim katechumenacie między rodzinnym chodzi o doprowadzenie rodziny zaniedbanej religijnie bądź zamkniętej w swoich problemach do dojrzałości w wierze. Takie rodziny można również skontaktować z grupami wspólnoty ruchu Wiara i Światło bądź innymi wspólnotami przeżywającymi po chrześcijańsku tajemnicę niepełnosprawnego dziecka w rodzinie.

Parafia

Obecnie istnieje niebezpieczeństwo, że po objęciu nauczaniem religii w szkołach specjalnych prawie wszystkich osób z niepełnosprawnością intelektualną w pewien sposób zostanie przeoczone to, że katecheza, będąc „ze swej strony aktem eklezjalnym” (DOK 78), domaga się przede wszystkim uznania Kościoła jako jej prawdziwego podmiotu. On bowiem jest rzeczywistym nauczycielem wiary, którego nie mogą zastąpić inne podmioty życia społecznego, np. szkoła czy ośrodek szkolno-wychowawczy, a więc tym bardziej nie mogą one stanowić jedyne miejsca jej realizacji i rozwoju. Katecheza jest też podstawowym sposobem wtajemniczenia chrześcijańskiego i „jest ściśle złączona z sakramentami wtajemniczenia” (DOK 65), co urzeczywistnia się najbardziej i najsukuteczniej w parafii.

Skuteczność katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną uzależniona jest od wspólnoty wiary i miłości braterskiej. Od początku istnienia Kościoła katecheza nie była przedsięwzięciem indywidualnym, lecz dokonywała się we wspólnocie. Zadaniem proboszcza w parafii jest nie tylko zorganizowanie katechezy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, ale także stworzenie

klimatu wiary i braterskiego przyjęcia tych grup katechetycznych. Sama otwarta postawa proboszcza nie wystarczy. Jego zadaniem jest stworzenie takiej wspólnoty chrześcijańskiej, w której nikt nie będzie marginalizowany, a która przez świadectwo życia stanie się sama w sobie żywą katechezą.

Istotne jest, aby osoba z niepełnosprawnością intelektualną była traktowana zgodnie z jej wiekiem rzeczywistym, a nie intelektualnym. Młoda osoba z niepełnosprawnością powinna być traktowana jak młoda osoba, dorosły jak dorosły, a nie dożywotnio jak dziecko. Zadaniem katechety i całej wspólnoty parafialnej jest przeciwstawienie się działaniu osób z niepełnosprawnością intelektualną poniżej ich realnych możliwości; osoby te bowiem mają tendencję do zaniżania swoich możliwości. Ważne jest, aby parafie zapewniły osobom z niepełnosprawnością intelektualną możliwość przyjęcia wszystkich sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego we właściwym wieku oraz wzięcia udziału w normalnym programie przygotowań. Dla większości dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną może to mieć miejsce w wieku, w jakim zazwyczaj ten sakrament jest przyjmowany w danej parafii lub diecezji. Decyzja o przełożeniu na późniejszy czas przyjęcia jakiegoś sakramentu może być podjęta za zgodą rodziców (opiekunów prawnych). Kryterium przyjęcia sakramentów to nie rozwój intelektualny, lecz wiara osób z niepełnosprawnością intelektualną bądź w przypadku niemożności komunikacji werbalnej – wiara ich rodziców lub wspólnoty, która im towarzyszy.

Tematyka spotkań w ramach duszpasterstwa katechetycznego w parafii

Z Bogiem zaczynamy każdy nowy rok szkolny i katechetyczny. Spotkanie połączone z nabożeństwem słowa Bożego oraz błogosławieństwem osób.

We wspólnocie odnawiamy corocznie przyrzeczenia złożone na chrzcie. Rola chrztu świętego w życiu i misji Kościoła. „Uwierz w Pana Jezusa, a zbawisz siebie i swój dom” (Dz 16, 31-33).

Bierzmowanie zakorzenia nas głębiej w Bożym synostwie, tak że możemy mówić „Abba, Ojciec” (Rz 8, 15), „każdy z nas słyszy swój własny język” (Dz 2, 1-11).

Sakrament Eucharystii: „To czyńcie na moją pamiątkę” (Łk 22, 19).

Sakrament Pokuty i Pojednania: „Jeśli mówimy, że nie mamy grzechu, to samych siebie oszukujemy” (1 J 1, 8).

Spotkanie biblijne. „Syn człowieczy ma na ziemi władzę odpuszczania grzechów” (Łk 5, 17-26).

Przygotowanie rekolekcji wielkopostnych.

Przygotowanie pielgrzymki do sanktuarium. „Bóg wybrał właśnie to, co niemocne, aby mocnych poniżyć, tak by się żadne stworzenie nie chełpiło wobec Boga” (1 Kor 1, 27-29).

Spotkanie dla rodziców/opiekunów prawnych dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną.

„Tak Bóg umiłował świat, że Syna swego dał, aby każdy, kto w Niego wierzył, nie zginął (J 3, 16).